

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥ ΟΜΑΔΙΚΟΥ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗ

ΟΜΑΔΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΠΑΡΑΞΕΝΟ ΦΥΤΟ στὸν κήπο τῶν ψυχοθεραπειῶν. Εἶναι φυτὸ ἀνθεκτικὸ: οἱ καλύτερες διαθέσιμες μελέ-
τες ἔδειξαν ὅτι ἡ ὁμαδικὴ θεραπεία εἶναι ἀποτελεσματικὴ, εἶναι μάλι-
στα εὐρωστὴ μὲ τὴν ἀτομικὴ ψυχοθεραπεία.¹ Χρειάζεται ὅμως διαρ-
κεία. Ἡ διαρκὴς μοίρα τῆς εἶναι νὰ τὴν ταλαιπωροῦν, κατὰ περιό-
δους ἴδια ζιζάνια: «ἐπιφανειακὴ», «ἐπικίνδυνη», «δεύτερης ποιότητος»
νὰ χρησιμοποιεῖται μόνο ὅταν ἡ ἀτομικὴ θεραπεία δὲν εἶναι διαθέ-
σιμα οικονομικὰ προσιτὴ».

Οἱ θεραπευόμενοι ὅσο καὶ πολλοὶ ἐπαγγελματίες τῆς ψυχικῆς υἱεί-
ας ἔχουν νὰ ὑποτιμοῦν καὶ νὰ φοβοῦνται τὴν ὁμαδικὴν θεραπεία καὶ
ὡς ἡ ἴδια αὐτὴ στάση ἐπηρεάζει ἀρνητικὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ προ-
γράμματα ὁμαδικῆς θεραπείας. Στὴν ὁμαδικὴν ψυχοθεραπείαν δὲν ἀποδίδε-
ται ἡ ἀκαδημαϊκὸς κύρος. Ἡ ἴδια κατάσταση κυριαρχεῖ στὶς κλινικὲς
ἐπιχειρήσεις ἱεραρχία τῆς νοσοκομειακῆς διοικήσεως: σπάνια ἓνας ἄνθρωπος
ἐπιχειρεῖ κυρίως ἐπενδύσει στὴν ὁμαδικὴν θεραπεία ἀπολαμβάνει μιὰ θέση
επιχειρηματικοῦ κύρους.

Ἄρα; Ἴσως ἐπειδὴ ἡ ὁμαδικὴν θεραπεία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποβάλει τὴν ἀν-
τιπροσθητικὴν σκιά τοῦ κινήματος τῶν ομάδων συνεύρεσης, ἢ ἐξαιτίας τῶν
πολλῶν μεθοδολογικῶν ἐμποδίων γιὰ τὴν ἐκπόνηση αὐστηρῶν, οὐσια-
στικῶν μελετῶν. Ἴσως ἐπειδὴ ἐμεῖς οἱ θεραπευτὲς μοιραζόμαστε τὴν ἐπι-
μέλειαν τοῦ θεραπευόμενου νὰ εἴμαστε τὸ ἰδιαίτερον καὶ μοναδικὸν ἀντικείμε-
νον τῆς προσοχῆς ποὺ ὑπόσχεται ἡ ἀτομικὴν θεραπεία. Ἴσως πολλοὶ ἀπὸ ἐμᾶς
ἐπιθυμοῦμε νὰ ἀποφεύγουμε τὸ ἄγχος ποὺ εἶναι σύμφυτον μὲ τὸ ρόλον τοῦ
ὁμαδικοῦ συντονιστῆ – μεγαλύτερη προσωπικὴ ἐκθεση ὡς θεραπευτὲς, μι-
κροτέρα αἴσθησις ἐλέγχου, φόβος ὅτι θὰ μᾶς «καταπιεῖ» ἡ ομάδα, περισ-
σότερον κλινικὸ ὕλικον γιὰ σύνθεσιν. Ἴσως αὐτὸ νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι
οἱ ομάδες μᾶς ἀνακαλοῦν δυσάρεστες προσωπικὲς ἀναμνήσεις προηγούμε-
νων ἐμπειριῶν σὲ ομάδες ὁμοίων μας (*peer groups*).²

Οἱ προσπάθειες ἀναβίωσης τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν ὁμαδικὴν θεραπεία

στέφονται πάντα από έπιτυχία - αλλά μόνο για μικρές χρονικές περιόδους. Το αρχικό κύμα άνανεωμένου ένθουσιασμού για την ομαδική θεραπεία ακολουθεί μια παραμέληση, και σύντομα συσσωρεύονται και παλαιά ζιζάνια. Είναι αναγκαία πια ή δημιουργία μιας ολόκληρης γενιάς καλά εκπαιδευμένων «κηπουρών», και είναι δική μας ύποχρεωσής μας να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στην εκπαίδευση των νέων ομαδικών θεραπευτών και στη δική μας διαρκή επαγγελματική εξέλιξη.

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζω τις απόψεις μου για την εκπαίδευση στην ομαδική ψυχοθεραπεία, όχι μόνο παρέχοντας συγκεκριμένες συστάσεις για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αλλά και με τη μορφή κάποιων στοχασμών γύρω από τη φιλοσοφία που πρέπει να βρίσκεται στη βάση της εκπαίδευσης. Η μέθοδος ψυχοθεραπείας που περιέγραψα στο βιβλίο βασίζεται τόσο στην κλινική έμπειρία όσο και σε μια αξιολόγηση αξιόπιστων έρευνητικών τεκμηρίων που έχουμε στη διάθεσή μας. Και στο ίδιο τρόπο, στη διαδικασία της εκπαίδευσης ο κλινικός και ο έρευνητικός προσανατολισμός είναι στενά συνδεδεμένοι: η υιοθέτηση μιας κατάστασης απέναντι στη δουλειά μας και στη δουλειά των άλλων είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη του ώριμου θεραπευτή.

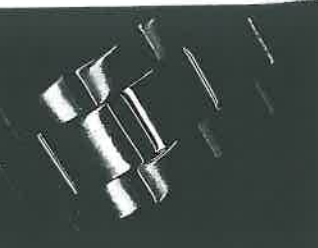
Πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα που άπευθύνονται σε επαγγελματίες ψυχικής υγείας βασίζονται στο μοντέλο της ατομικής ψυχοθεραπείας. Είτε δέν παρέχουν καθόλου εκπαίδευση στην ομαδική θεραπεία είτε παρέχουν μόνο ως προαιρετικό τμήμα του όλου προγράμματος. Παρά την έπισημη συνειδητοποίηση ότι ή πρακτική της ομαδικής θεραπείας θά σιγουρευτεί να επέκτείνεται, πρόσφατες καταγραφές δείχνουν ότι τα περισσότερα επιστημονικά εκπαιδευτικά προγράμματα τελικά δέν παρέχουν ουσιαστική εκπαίδευση. Για την ακρίβεια, δέν είναι άσυνήθιστο να παρέχεται εκπαίδευόμενους έξαιρετική και έντατική έποπτεία στην ατομική ψυχοθεραπεία, και συγχρόνως, πολύ νωρίς στο εκπαιδευτικό τους πρόγραμμα τους ζητείται να συντονίσουν θεραπευτικές ομάδες χωρίς καμιά άποψη ή έξειδικευμένη καθοδήγηση. Πολλοί διευθυντές προγραμμάτων προσδοκούν άφελώς ότι οι εκπαιδευόμενοι θά είναι σε θέση να μετατρέψουν με κάποιο τρόπο την εκπαίδευσή τους στην ατομική ψυχοθεραπεία σε δεξιότητες ομαδικής θεραπείας χωρίς έπαρκή προηγούμενη βιωματική κλινική έκθεση σε ομάδα. Αυτό δέν έχει ως άποτέλεσμα μόνο τον πειθαρχημένο μελή συντονισμό, αλλά οδηγεί και στη συνολική άπαξίωση της ομαδικής θεραπείας άπό τους εκπαιδευόμενους.³ Είναι άπόλυτα ουσιαστικές τα εκπαιδευτικά προγράμματα ψυχικής υγείας να εκτιμήσουν την ανάγκη για άυστηρή, καλά οργανωμένη εκπαίδευση στις ομάδες και να προσφέρουν προγράμματα που να ταιριάζουν με τις ανάγκες των εκπαιδευόμενων. Το ίδιο ισχύει με την Άμερικανική Έταιρεία Ομαδικής Ψυχοθεραπείας (American Group Psychotherapy Association-AGPA) όσο και ή Άμερικανική Έταιρεία Σύνθεσης

μικρές χρονικές περιόδους...
την ομαδική...
εύονται και...
μιάς ολόκληρης...
δική μας υποχρέω...
ν νέων ομαδικών...
εξέλιξη.
ου για την εκπα...
συγκεκριμένες σ...
μορφή κάποιων...
βρίσκεται στη...
γραψα στο βιβλ...
ιά αξιολόγηση...
διάθεσή μας. Η...
κός και ο έρε...
θέτηση μιās...
των άλλων είν...
νται σε επαγγ...
ής ψυχοθεραπε...
θεραπεία είτε...
μματος. Παρά...
εραπείας θα σ...
τά περισσότερα...
ν παρέχουν...
νά παρέχεται...
την άτομική ψ...
τους πρόγρ...
ρίς καμιά άπ...
αμμάτων π...
: θέση να με...
κή ψυχοθερα...
ύμενη βιωματι...
λα μόνο τον π...
ώση της ομα...
ύσιώδες τὰ εκ...
ην ανάγκη γ...
αι να προσφ...
ταυδευόμεν...
(American...
η Έταιρεία...

...κτικής (American Counseling Association-ACA) έχουν καθιερώσει έκ-
...πρότυπα για την πιστοποίηση των ομαδικών θεραπευτών που
...να χρησιμοποιηθούν ως υποδείγματα εκπαίδευσης. Για παράδειγ-
...Εθνικό Μητρώο Πιστοποιημένων Ομαδικών Ψυχοθεραπευτών
...Registry of Certified Group Psychotherapists) τής AGPA απαιτεί ένα
...όριο 12 ωρών διδασκαλίας, 300 ωρών συντονισμού ομαδικής θε-
...και 75 ωρών εποπτείας ομαδικής θεραπείας με έναν ομαδικό θε-
...που να πληροῖ τὰ κριτήρια τῆς πιστοποίησης.⁴
...πείση στά οικονομικά τῆς υγείας και ἡ επέκταση τῆς περίθαλψης
...έριση μᾶς υποχρεώνουν νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἡ ἀτομικὴ ψυχο-
...εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴν κάλυψη τῶν πιε-
...ἀναγκῶν ψυχικῆς υγείας τοῦ κοινοῦ. Οἱ εἰδικοὶ τῆς περίθαλψης ὑπὸ
...πείση προβλέπουν ἐπίσης γρήγορη ἀνάπτυξη στὴ χρῆση ομαδικῆς θε-
...και ἰδίως δομημένων ομάδων περιορισμένου χρόνου.⁵ Εἶναι ἀπο-
...παφές πιά ὅτι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ βασιζόμαστε ὅλο και
...ότερο σὲ ομαδικὲς προσεγγίσεις. Πιστεύω ὅτι ὅποιοδήποτε ἐκπαι-
...πρόγραμμα ψυχοθεραπείας δὲν τὸ ἀναγνωρίζει αὐτὸ και δὲν ἀπαι-
...χρῶν οἱ ἐκπαιδευόμενοι ἐξίσου ἐπαρκεῖς γιὰ τὴν ομαδικὴ ὅσο και
...ἀτομικὴ ψυχοθεραπεία, δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς εὐθύνες τοῦ ἀπέ-
...τὸν κλάδο τῆς ψυχοθεραπείας.
...πρόγραμμα ἔχει τὶς δικῆς του ἰδιαίτερες ἀνάγκες και τὰ δικά του
...Παρόλο ποὺ δὲν μπορῶ νὰ ἐλπίζω πῶς θὰ προσφέρω κάποιον σχέδιο
...καθολικὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα, στὴν ἐπόμενη ἐνότητα θὰ συ-
...τὰ τέσσερα κύρια στοιχεῖα ποὺ θεωρῶ ἀπαραίτητα γιὰ ἕνα ὅλο-
...αμένο ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα πέρα ἀπὸ αὐτὸ τῆς διδασκαλίας: 1)
...χρηστὴρση πεπειραμένων ομαδικῶν θεραπευτῶν ἐν δράσει, 2) τῆ
...κλινικὴ ἐποπτεία τῶν ἐναρκτήριων ομάδων τῶν ἐκπαιδευόμενων, 3)
...προσωπικὴ ἐμπειρία σὲ ομάδα, και 4) τὴν ἀτομικὴ ψυχοθεραπευτικὴ
...εία.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΠΕΠΕΙΡΑΜΕΝΩΝ ΚΛΙΝΙΚΩΝ

...ἐκπαιδευόμενοι θεραπευτὲς ἀποκομίζουν τεράστιο ὄφελος ἀπὸ τὴν πα-
...χρηστὴρση πεπειραμένων ομαδικῶν θεραπευτῶν ἐν δράσει.† Εἶναι ἐξαιρε-
...ἐσυνήθιστο οἱ ἐκπαιδευόμενοι νὰ παρατηροῦν ἕναν ἔμπειρο κλινικὸ
...τὴν ἀτομικὴ θεραπεία. Ἡ πλὴθὺς δημόσια φύση τῆς ομαδικῆς θεραπεί-
...συχνὰ τὴν καθιστᾷ τὴ μόνη μορφή ψυχοθεραπείας ποὺ θὰ μπορέσουν
...οἱ ἐκπαιδευόμενοι νὰ παρατηρήσουν ἄμεσα. Ἀρχικὰ οἱ ἔμπειροι κλι-
...μπορεῖ νὰ νιώθουν ἐντονη δυσφορία τὴν ὥρα ποὺ τοὺς παρατηροῦν.
...ὅπως γίνεοις ἡ ἀρχή, ἡ διαδικασία παύει νὰ εἶναι δυσάρεστη και ἀντα-

μείβει όλα τα μέρη: τους εκπαιδευόμενους, τους θεραπευτές αλλά και τα μέλη των ομάδων.

Η μορφή της παρατήρησης εξαρτάται βέβαια από τις υπάρχουσες απαιτήσεις. Προσωπικά προτιμώ να βάζω τους εκπαιδευόμενους μου να παρατηρούν τη δουλειά της ομάδας μου μέσα από μονόδρομο καθρέφτη. Αν τα προγράμματα των εκπαιδευόμενων δεν τους επιτρέπουν να είναι παρόντες για την ομάδα των ενενήντα λεπτών και για μια συζήτηση μετά την ομάδα, βιντεοσκοπώ τη συνάντηση και αναπαράγω μέρος της σε ένα κρότερο σεμινάριο με τους εκπαιδευόμενους. Η διαδικασία αυτή απαιτεί μεγαλύτερη χρονική επένδυση από τους θεραπευτές και προκαλεί μεγαλύτερη δυσφορία στα μέλη της ομάδας λόγω της παρουσίας της κάμερας. Υπάρχουν μόνο ένας ή δύο παρατηρητές μπορούν να καθίσουν μέσα στο μάτιο της ομάδας, χωρίς να αποσπούν ιδιαίτερα τα μέλη, αλλά η ύπαρξη της συστάσής μου είναι να κάθονται σιωπηλά μέσα στον κύκλο της ομάδας να άρνοούνται να απαντήσουν σε έρωτήσεις που ενδέχεται να τους θέσουν τα μέλη της ομάδας.

Ανεξάρτητα από τη μορφή της παρατήρησης που χρησιμοποιείται, τα μέλη της ομάδας πρέπει να ενημερώνονται πλήρως για την παρουσία τους για το σκοπό των παρατηρητών. Εγώ θυμίζω στους θεραπευόμενους ότι η παρατήρηση είναι αναγκαία για την εκπαίδευση, ότι κι εγώ εκπαιδευόμενος με παρόμοιο τρόπο, και ότι η προθυμία τους να επιτρέψουν την παρουσία παρατηρητών θα ωφελήσει τελικά τους θεραπευόμενους που οι εκπαιδευόμενοι παρατηρητές θα αναλάβουν στο μέλλον. Προσθέτω ένα ακόμη σημείο: οι παρατηρήσεις που εκφράζουν οι εκπαιδευόμενοι σ' έμένα στη συζήτηση που ακολουθεί την ομάδα, έχουν συχνά μεγάλη αξία για τη διαδικασία της θεραπείας. Υπάρχουν μορφές παρατήρησης (τις οποίες θα περιγράψω σε λίγο), στις οποίες οι θεραπευόμενοι παρακολουθούν τη συζήτηση του θεραπευτή με τους παρατηρητές μετά την ομάδα και συνήθως ωφελούνται σημαντικά από αυτήν.

Το σύνολο του χρόνου που μπορούν οι εκπαιδευόμενοι να αφιερώσουν στην παρατήρηση καθορίζεται συνήθως από τις κλινικές ευθύνες τους και από το κυκλικό πρόγραμμα (rotation) της εκπαίδευσής τους. Αν υπάρχει κάποια ευελιξία στο πρόγραμμα, θα πρότεινα να συνεχιστεί η παρατήρηση για τουλάχιστον έξι με δέκα συνεδρίες, κάτι που γενικά παρέχει επαρκή χρόνο, ώστε να λάβουν χώρα αλλαγές στην εξέλιξη της ομάδας και σε διαδραστικά μοτίβα και για να γίνει αντιληπτή κάποια διαπροσωπική ώριμηση. Αν τα προγράμματά τους αποκλείουν την τακτική και συνεπή παρακολούθηση, μοιράζω στους εκπαιδευόμενους μια λεπτομερή περίληψη της ομάδας πριν από την επόμενη συνάντηση (βλ. 14ο κεφάλαιο).

Μια συζήτηση μετά τη συνάντηση της ομάδας αποτελεί απόλυτη αναγκαιότητα στην εκπαίδευση, και ο καλύτερος χρόνος για να συναντηθεί

θεραπευτές αλλά και οι
 τὸ τίς ὑπάρχουσες ἐπι-
 αιδευόμενους μου να
 ὁδρομο καθρέφτη, ἀλλὰ
 ἐπιτρέπουν νὰ εἶναι
 μιὰ συζήτηση μετα
 μέρη της σὲ ἐν
 δικασία αὐτὴ ἀπο
 και προκαλεῖ με
 σίας τῆς κάμερας
 αθίσουν μέσα στὸ
 μέλη, ἀλλὰ ἡ θε
 κύκλο τῆς ομάδας
 χεται νὰ τοὺς θέ

χρησιμοποιεῖται
 τὴν παρουσία
 θεραπευόμενους ἐ
 κι ἐγὼ ἐκπαιδευτῆ
 ρέψουν τὴν παρου
 οὺς ποὺ οἱ ἐκπαιδευ
 λέτω ἕνα ἀκόμη
 οἱ σ' ἐμένα στὴ
 ἄξια γιὰ τὴ δια
 (τίς ὁποῖες θὰ περ
 λουθοῦν τὴ συζή
 και συνήθως ἀφε

νοι νὰ ἀφιερῶσουν
 εὐθύνες τοὺς και
 τοὺς. Ἄν ὑπάρχει
 τεῖ ἡ παρατήρησ
 ἄ παρέχει ἐπαρκῆ
 ε ομάδας και στὰ
 απροσωπικὴ ὄρι-
 ἡ και συνεπὴ πα-
 ερὴ περίληψη τῆς
 αιο).

εἶ ἀπόλυτη ἀναγ-
 νὰ συναντηθεῖ ὁ

ποιοστῆς τῆς ομάδας και δάσκαλος με τοὺς ἐκπαιδευόμενους παρατη-
 ρητές εἶναι ἀμέσως μετὰ τὸ τέλος τῆς ομάδας. Προτιμῶ νὰ συζητῶ γιὰ
 πάντα ὡς σαρανταπέντε λεπτὰ και χρησιμοποιῶ τὸ χρόνο με διάφορους
 ῥόλους: ζητῶ τίς παρατηρήσεις τῶν ἐκπαιδευόμενων, ἀπαντῶ στις ἐρω-
 τήσεις τους γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ὀδήγησαν στις παρεμβάσεις μου και χρη-
 σιμοῦν τὸ κλινικὸ ὕλικὸ σὰν ἐφαλτήριο γιὰ νὰ συζητήσω τίς θεμελιώ-
 σε ἀρχές τῆς ὁμαδικῆς ψυχοθεραπείας. Ἄλλοι ἐκπαιδευτές προτιμοῦν νὰ
 ἀλλάουν τὴ συζήτηση και νὰ ἀναθέτουν στοὺς ἐκπαιδευόμενους νὰ κα-
 τὰ πρῶτα ὡς ἐργασία μιὰ περιγραφή τῆς συνάντησης, ἐστιάζοντας
 ῥίως στὴ διαδικασία (δηλαδή, στις διαπροσωπικὲς σχέσεις μεταξύ τῶν
 μελῶν και στὰ δυναμικὰ τῆς ομάδας). Μπορεῖ νὰ ζητηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐκπαι-
 δευόμενους νὰ ἀνταλλάξουν τίς περιγραφές τους και νὰ συναντηθοῦν ἀργό-
 τερα μέσα στὴν ἐβδομάδα γιὰ μιὰ ἀνάλυση τῆς συνάντησης.⁶ Ἄν και εἶναι
 ῥήσιμες κάποιες εἰσαγωγικὲς διδακτικὲς συνεδρίες, θεωρῶ ὅτι μεγάλο μέ-
 ρος ἀπὸ τὸ ὕλικὸ ποὺ παρουσιάζεται στὸ βιβλίο αὐτὸ μπορεῖ νὰ συζητηθεῖ
 καλύτερα με τοὺς ἐκπαιδευόμενους σὲ συνάρτηση με τὸ κατάλληλο κλινικὸ
 ὕλικὸ, τὸ ὁποῖο νὰ προκύπτει ἀπὸ ἕναν ἐπαρκῆ ἀριθμὸ συνεδριῶν τῆς ομά-
 δας ποὺ παρατηροῦν.⁷ Ἡ θεωρία ζωντανεῖται πάρα πολὺ ὅταν συνδέεται με
 κάποια ἄμεση ἐμπειρία.

Ἡ σχέση ἀνάμεσα στοὺς παρατηρητές, στὴν ομάδα και στὸν θεραπευ-
 τὴ τῆς εἶναι σημαντικὴ. Θὰ ὑπάρξουν φορές ποὺ τὸ ὑπερβολικὸ «ψείρι-
 σμὰ» («Γιατί δὲν κάνατε τὸ τάδε...») δημιουργεῖ δυσφορία στοὺς θερα-
 πευτές και ἐμποδίζει τὴν ἀποδοτικότητά τους. Πολὺ συχνὰ οἱ παρατηρητές
 παραπονιοῦνται γιὰ ἀνία, και οἱ θεραπευτές μπορεῖ νὰ αἰσθάνονται πίεση
 νὰ ἀνεβάσουν τὸ βαθμὸ ἐνδιαφέροντος τῆς ομάδας. Ἡ ἐμπειρία μου δείχνει
 ὅτι γενικὰ ἡ ἀνία εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογη τῆς ἐμπειρίας. Καθὼς οἱ ἐκ-
 παιδευόμενοι κερδίζουν σὲ ἐμπειρία και γνώση, ἐκτιμοῦν ὅλο και περισσό-
 τερο τὰ πολλὰ ἄδηλα, συναρπαστικὰ ἐπίπεδα ποὺ κρύβονται πίσω ἀπὸ κά-
 θε συναλλαγὴ. Ἡ ομάδα παρατήρησης ἔχει ἐπίσης μιὰ δικὴ τῆς διαδικα-
 σία. Οἱ παρατηρητές ἐνδέχεται νὰ ταυτίζονται με τὸν θεραπευτὴ ἢ με ὀρι-
 σμένα χαρακτηριστικὰ τῶν θεραπευόμενων, τὰ ὁποῖα, ἂν συζητηθοῦν στὴ
 συνεδρία ἐνημέρωσης, μπορεῖ νὰ προσφέρουν μιὰ εὐκαιρία νὰ διερευνηθεῖ ἡ
 ἐνσυναίσθηση, ἡ ἀντιμεταβίβαση και ἡ προβλητικὴ ταύτιση. Κάποιες φορές
 οἱ παρατηρητές μπορεῖ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἐπιθυμία νὰ μποροῦσαν νὰ συμ-
 μετάσχουν ὡς μέλη στὴν ομάδα και ἀναπτύσσουν μιὰ ἰσχυρὴ προτίμηση
 γιὰ ὀρισμένα μέλη τῆς ομάδας. Σὲ κάθε περίπτωση οἱ παρατηρητές θὰ
 πρέπει νὰ τηροῦν τὸ ἴδιο ἐπαγγελματικὸ πρότυπο με τοὺς θεραπευτές στὰ
 θέματα τῆς ἐχεμύθειας και τῆς δεοντολογικῆς συμπεριφορᾶς.⁸

Τὰ μέλη τῶν ομάδων ἀνταποκρίνονται διαφορετικὰ στὴν παρατήρηση
 ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευόμενους. Ὅπως κάθε γεγονός στὴν ομάδα, οἱ διαφορε-
 τικὲς ἀντιδράσεις ἀποτελοῦν ὕλικὸ γιὰ τὴν ψυχοθεραπεία. Ἄν ὅλα τὰ μέλη

άντιμετωπίζουν την ίδια κατάσταση (δηλαδή, να παρατηρούνται και να παιδεύονται), γιατί κάποιος ανταποκρίνεται με θυμό, άλλοι με χαρά, φία και άλλοι πάλι με ευχαρίστηση, αν όχι με ένθουσιασμό; Γιατί διαφορετικές αντιδράσεις σε ένα κοινό έρέθισμα; Η απάντηση βέβαια είναι ότι κάθε μέλος έχει διαφορετικό έσωτερικό κόσμο, και οι διαφορετικές δράσεις διευκολύνουν την εξέταση του καθενός από αυτούς τους εσωτερικούς κόσμους.

Ωστόσο, για τους περισσότερους θεραπευόμενους η παραδοσιακή μέθοδος παρατήρησης αποτελεί παραβίαση. Κάποιες φορές οι παρατηρητές μπορεί να φανούν σαν αλεξικέραυνο για άγχη που προκαλούνται από άλλες άνησυχίες. Για παράδειγμα, μια ομάδα, την οποία παρακολουθούσαν συστηματικά, οι παρατηρητές, άρχισε ξαφνικά να ασχολείται μαζί τους και πείθει ότι οι παρατηρητές κοροϊδευαν και γελοιοποιούσαν τα μέλη. Ένα μέλος ανέφερε ότι πριν από τη συνάντηση συνάντησε στην τουαλέτα κάποιον που ήταν σίγουρος πως ήταν παρατηρητής, και ο οποίος του χαμογέλασε και του είπε κάποιες καστικά. Τα μέλη της ομάδας απαίτησαν να έρθουν οι παρατηρητές στο δωμάτιο της ομάδας, για να εξηγηθούν. Η δύναμη της αντίδρασης της ομάδας ήταν έντονη και με έκανε να αναρωτηθώ αν είχε υπάρξει κάποια παραβίαση της έχεμύθειας. Καθώς συνεχίσαμε να εξετάζουμε από ποιον προέκυψε η ένταση αυτή, έγινε περισσότερο ξεκάθαρο πως η ομάδα ουσιαστικά πρόβαλλε στους παρατηρητές την άνησυχία της για κάποιες έπιχειρήσεις ή αλλαγές που θα λάβαιναν χώρα στην ομάδα - δύο από τα παλιά της μέλη είχαν αποχωρήσει και επρόκειτο να προστεθούν δύο καινούργια. Το πραγματικό ζήτημα για την ομάδα ήταν αν τα νέα μέλη θα έκτιμούσαν την ομάδα ή θα περιγελοῦσαν τη διαδικασία και τα ήδη υπάρχοντα μέλη.

Παρόλο που γενικά ένας συντονιστής δεν μπορεί να περιμένει από τους θεραπευόμενους περισσότερα από μια ένοχλημένη αποδοχή και μια φθονώδης επίγνωση της παρουσίας των παρατηρητών, υπάρχουν μέθοδοι που μπορούν να μετατρέψουν την παρατήρηση σε θεραπευτικό πλεονέκτημα. Φροντίζω να θυμίζω στην ομάδα ότι η όπτική γωνία των εκπαιδευόμενων είναι πολύτιμη για μένα σαν συντονιστή και, αν αυτά είναι κατάλληλα, επαναλαμβάνω τα βοηθητικά σχόλια που έκαναν οι παρατηρητές μετά την προηγούμενη συνάντηση. Ένημερώνω επίσης την ομάδα ότι συχνά ένας συντονιστής ματώνω σχόλια των παρατηρητών στη γραπτή περίληψη που δίνω στα μέλη.

Μια άλλη πύδ τολμηρή στρατηγική είναι να καλέσουμε τα μέλη της ομάδας να είναι παρόντα σε μια συζήτηση των παρατηρητών μετά την ομάδα. Στο 15ο κεφάλαιο παρουσίασα ένα μοντέλο ομάδας νοσηλευόμενων που περιλάμβανε τακτικά μια δεκάλεπτη συζήτηση των παρατηρητών, την οποία παρακολουθούσαν τα μέλη της ομάδας.⁹ Έχω χρησιμοποιήσει παρόμοια τακτική με έξωτερικούς άσθενείς: καλώ τα μέλη και τους παρατηρητές να αλλάξουν αίθουσες στο τέλος της συνάντησης, έτσι ώστε οι θε-

παρατηρούνται από τον
θυμό, άλλοι με κα
θουσιασμό; Γιατί
άπάντηση βέβαια
αί οι διαφορετικές
αυτούς τους έσω

ή παραδοσιακή πα
τηρητές μπορεί να
από άλλες άνησυ
ύσαν συστηματικά
αζί τους και πειστη
τά μέλη. Ένα μέ

τουαλέτα κάποιον, π
του χαμογέλασε σα
οι παρατηρητές
της αντίδρασης
είχε υπάρξει κάποι
τάζουμε από πού π

ή ομάδα ουσιαστικ
κάποιες επικείμενε
ο τα παλιά της μέ
καινούργια. Το πρ
λά έκτιμούσαν την
άρχοντα μέλη.

ε περιμένει από το
οχή και μία φθινου
έρχουν μέθοδοι π
υτικό πλεονέκτημα
των εκπαιδευόμεν
α είναι κατάλληλα
ρατηρητές μετά την

ια ότι συχνά ένσω
πού δίνω στα μέλη
ουμε τα μέλη της
τηρητών μετά την
δας νοσηλευόμενων
παρατηρητών, την

ρησιμοποιήσει παρό
και τους παρατη
έτσι ώστε οι θε

θεραπευόμενοι να παρακολουθήσουν μετά την ομάδα από τον μονόδρομο κα-
ρέφτη τη συζήτηση των παρατηρητών με τους συντονιστές. Ο μόνος μου
κρίσιμος είναι να έχει επιλέξει να παρευρεθεί ολόκληρη ή ομάδα: αν πα-
ρευρεθούν μόνο κάποια μέλη, η διαδικασία μπορεί να διαιρέσει την ομάδα
και να καθυστερήσει την ανάπτυξη της συνοχής. Αυτό απαιτεί επίσης ση-
μαντική δέσμευση χρόνου: σαρανταπέντε λεπτά συζήτησης έπειτα από μια
ενεργητάλεπτη συνεδρία ομαδικής θεραπείας κάνουν το απόγευμα ή το βρά-
δυ πολύ μακρύ.

Η τακτική αυτή θέτει ενδιαφέροντα ζητήματα για τη διδασκαλία. Δι-
δάσκει τους εκπαιδευόμενους πώς να είναι έποικοδομητικά διαφανείς, και
μεταδίδει ένα αίσθημα σεβασμού για τον θεραπευόμενο ως πλήρη σύμμα-
χο στη θεραπευτική διαδικασία. Απομυθοποιεί επίσης τη θεραπεία: δηλώ-
νει ότι η θεραπεία είναι μια δραστική, όρθολογική, συνεργατική διαδικα-
σία που δεν χρειάζεται κανένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της
τροιάδας του Μεγάλου Ίεροεξεταστή του Ντοστογιέφσκι - μαγεία, μυστή-
ριο και έξουσία.

Αν οι θεραπευόμενοι πράγματι παρακολουθήσουν τη συζήτηση μετά την
ομάδα, τότε πρέπει να υπάρξει ένα πρόσθετο διδακτικό σεμινάριο άμέσως
μετά την ώρα της παρατήρησης ή αργότερα, ίσως άμέσως πριν από την
επόμενη συνάντηση της ομάδας. Ο πρόσθετος χρόνος διδασκαλίας απαι-
τείται, γιατί οι συζητήσεις που παρατηρούν οι θεραπευόμενοι διαφέρουν
από τη συνηθισμένη ανάλυση μετά την ομάδα. Καθώς τα σχόλια των πα-
ρατηρητών και των θεραπευτών προκαλούν συναισθήματα στα μέλη της
ομάδας, ή συζήτηση που ακολουθεί την ομάδα γίνεται μέρος της ίδιας της
θεραπείας. Επομένως, στο πλαίσιο αυτό είναι λιγότερος ο διαθέσιμος χρό-
νος για μια τυπική διδασκαλία της βασικής θεωρίας ή των αρχών της θε-
ραπευτικής στρατηγικής. Επιπλέον, οι εκπαιδευόμενοι τείνουν να έχουν
άναστολές στις έρωτήσεις τους και στα σχόλιά τους και γίνεται μια πιο
συγκρατημένη συζήτηση της μεταβίβασης και της αντιμεταβίβασης. Ένα
όφελος είναι ότι εξαφανίζεται έντελως ή άνια από το δωμάτιο της παρα-
τήρησης: οι εκπαιδευόμενοι, ξέροντας ότι αργότερα θα συμμετάσχουν στη
συνάντηση, εμπλέκονται περισσότερο στη διαδικασία.

Ένα χρήσιμο πρόσθετο διδακτικό εργαλείο μπορεί να είναι μια βιντεο-
κασέτα της ομάδας ειδικά σχεδιασμένη για να απεικονίσει σημαντικές
πλευρές της τεχνικής του συντονιστή και των δυναμικών της ομάδας. Έχω
φτιάξει δύο προγράμματα βιντεοκασετών - ένα για τις ομάδες έξωτερικών
άσθενών και ένα για τις ομάδες νοσηλευόμενων - γύρω από τα όποια μπο-
ρεί κανείς να οικόδομήσει κάποιες σειρές μαθημάτων για την ομαδική θε-
ραπεία.¹⁰

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Ἡ ἐποπτευόμενη κλινικὴ ἐμπειρία εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς παιδείας τοῦ ὁμαδικοῦ θεραπευτῆ. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ὀριοθετεῖ μιὰ προσέγγιση στὴ θεραπεία, σκιαγραφεῖ γενικὲς ἀρχὲς τεχνικῆς καὶ, ἴσως ἐκεῖ ὅπου ἀναλύονται τὰ ἀρχικὰ καὶ τὰ τελικὰ στάδια τῆς θεραπείας, προτείνει συγκεκριμένες τακτικὲς. Ἀλλὰ ἡ κοπιώδης διαδικασία τῆς θεραπευτικῆς διεργασίας ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κύριο ὄγκο τῆς θεραπείας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιγραφεῖ διεξοδικὰ στὴ μορφή τοῦ γραπτοῦ κειμένου. Ἡ ἀπαιτούμενη καταστάσεις ἀναφύονται, καθεμιά ἀπὸ τίς ὁποῖες μπορεῖ νὰ ἀπαιτηθεῖ σύνθετη, εὐφάνταστη προσέγγιση. Ἀκριβῶς στὰ σημεῖα αὐτὰ ἡ συνεισφορά τοῦ ἐπόπτη εἶναι πολύτιμη καὶ μοναδική στὴν ἐκπαίδευση τοῦ μελλόντος θεραπευτῆ. Λόγω τῆς κεντρικῆς σημασίας της γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, ἡ ἐποπτεία ἀποτελεῖ κύριο σημεῖο ἐστιασμοῦ στὴ βιβλιογραφία τῆς ψυχολογίας, παρόλο ποὺ στὸ θέμα αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς ἐμπειρικὴ καταγραφή.¹¹

Ποιά εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐποπτείας; Πρῶτον ἀπ' ὅλα ἡ ἐποπτεία ἀπαιτεῖ τὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἐποπτικῆς συμμαχίας ποὺ μεταδίδει στὸν ἐκπαιδευόμενο τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὴν ἀξία τῆς θεραπευτικῆς συμμαχίας. Ἡ ἐποπτεία δὲν μεταφέρει μόνον τεχνικὴ πείρα καὶ θεωρητικὴ γνώση, ἀλλὰ ζωντανεύει τὸ πρότυπο τῶν ἀξιῶν καὶ τῆς ἐθολογίας τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἀντίστοιχα, οἱ ἐπόπτες πρέπει συνεχῶς νὰ πασχίζουν νὰ ἔχουν συνέπεια: πρέπει νὰ συμπεριφέρονται στους ἐκπαιδευόμενους μὲ τὸν ἴδιο σεβασμὸ καὶ τὴ φροντίδα ποὺ οἱ ἐκπαιδευόμενοι περιμένουν νὰ προσφέρουν στους θεραπευόμενους. Ἄν θέλουμε οἱ ἐκπαιδευόμενοι νὰ συμπεριφέρονται μὲ σεβασμὸ, συμπόνια καὶ ἀξιοπρέπεια στους θεραπευόμενούς τους, πρέπει ἔτσι νὰ φερόμαστε καὶ ἐμεῖς στους ἐκπαιδευόμενούς μας.¹²

Ὁ ἐπόπτης πρέπει νὰ κρατᾶ τὴν προσοχή του στραμμένη στὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ κλινικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἐκπαιδευόμενου καὶ νὰ ἐπαγρυπνεῖ γιὰ τυχόν δυσκολίες —εἴτε λόγῳ ἑλλείψεως γνώσης εἴτε λόγῳ ἀντιμεταβίβασης— ποὺ συναντᾶ ὁ ἐκπαιδευόμενος. Πρέπει νὰ διατηρεῖται μιὰ λεπτὴ ἰσορροπία μεταξὺ ἐκπαίδευσης καὶ θεραπείας. Ὁ Alonso προτείνει ὅτι ὁ ἐπόπτης πρέπει νὰ ἀκούει σὰν κλινικός καὶ νὰ μιλᾷ σὰν δάσκαλος.¹³

Οἱ ἀποτελεσματικότεροι ἐπόπτες μποροῦν νὰ συντονίζονται μὲ τὸν ἐκπαιδευόμενο, νὰ ἀνιχνεύουν τίς κεντρικὲς ἀνησυχίες του, νὰ συλλαμβάνουν τὴν οὐσία τῆς ἀφήγησής του, νὰ τὸν καθοδηγοῦν νὰ ἐπιλύσει τὰ κλινικὰ διλήμματα καὶ νὰ ἐκφράζουν προσωπικὴ ἔγνοια καὶ ὑποστήριξη. Ἐποπτεία ποὺ εἶναι ἀδικοιολόγητα ἐπικριτικὴ, μειωτικὴ ἢ κλειστὴ ἀπέναντι στις κεντρικὲς ἀνησυχίες τοῦ ἐκπαιδευόμενου, δὲν θὰ ἀποτύχει ἀπλῶς ἐκπαιδευτικά, ἀλλὰ θὰ ἀποθαρρύνει τὸν ἐκπαιδευόμενο.¹⁴

πράκτητη προϋπόθεση...
 λίο αυτό όριοθετεί...
 αρχές τεχνικής και...
 τελικά στάδια της...
 πτώδης διαδικασία της...
 όγκο της θεραπείας...
 του γραπτού κειμένου...
 όποιες μπορεί να απαιτεί...
 σημεία αυτά ή συνεισ...
 εκπαίδευση του μελλον...
 για την εκπαίδευση, ή...
 βιβλιογραφία της ψυχο...
 επαρκής εμπειρική κα...
 ματικής έποπτείας; Π...
 μίας έποπτικής συμμ...
 ιρα και την αξία της...
 ει μόνο τεχνική πείρα...
 των αξιών και της...
 όπτες πρέπει συνεχώς...
 φέρονται στους εκπαιδ...
 οι εκπαιδευόμενοι...
 ομε οι εκπαιδευόμενοι...
 οπρέπεια στους θεραπε...
 ις στους εκπαιδευόμεν...
 στραμμένη στην...
 ου και να επαγρυπνά...
 λόγω αντιμεταβίβασης...
 εῖται μια λεπτή ίσορρο...
 προτείνει ότι ο έπόπτης...
 σκαλος.¹³
 ντονίζονται με τον...
 του, να συλλαμβάνου...
 να επιλύσει τὰ κλινικά...
 ύποστήριξη. Έποπτεία...
 στη απέναντι στις κεν...
 χει απλώς εκπαιδευ...

Πόσο προσωπικός και διαφανής πρέπει να είναι ο έπόπτης; Πιθανόν όσο περισσότερο, τόσο καλύτερα! Αποκαλύπτοντας τις δικές τους εμπειρίες και κλινικές δυσκολίες, οι έπόπτες μειώνουν την ιεραρχία της δύναμης και βοηθούν τον εκπαιδευόμενο να δει ότι δεν είναι ντροπή να μη διαθέτει όλες τις απαντήσεις. Ακόμα, μια τέτοιου είδους αποκαλυπτική και μη άμυντική στάση θα έπηρεάσει το είδος του κλινικού ύλικού που θα φέρει στην έποπτεία ο εκπαιδευόμενος.¹⁵

Η πρώτη ομάδα ενός νεοφώτιστου θεραπευτή είναι μια πολύ άπειλη-τή εμπειρία. Ακόμα και η οργάνωση ψυχοεκπαιδευτικών ομάδων, με τη βοήθεια της δομής και το περιεχόμενό τους, μπορεί να αποτελέσει μεγάλη δοκιμασία για τον νεοφώτιστο.¹⁶ Σε μια μελέτη αρχάριων εκπαιδευόμενων οι έρευνητές συνέκριναν εκπαιδευόμενους που είχαν θετική εμπειρία με άλλους που είχαν αρνητική εμπειρία από την εκπαίδευση στην ομαδική θεραπεία. Και οι δύο ομάδες ανέφεραν ύψηλο βαθμό άγχους και πραγματικά δυσάρεστες συναισθηματικές αντιδράσεις στα πρώτα στάδια της δουλειάς. Μια σταθμισμένη διαφοροποιούσε τις δύο ομάδες: η ποιότητα της έποπτείας. Όσοι είχαν έποπτεία ύψηλης ποιότητας ήταν πολύ πιθανότερο να έχουν θετικά συναισθήματα για την ομαδική θεραπεία.¹⁷

Σε μια άλλη μελέτη οι συναδέλφοί μου κι εγώ εξέτάσαμε δώδεκα μη επαγγελματικά εκπαιδευμένους συντονιστές που συντόνιζαν ομάδες σε ψυχιατρικό νοσοκομείο. Οί μισοί είχαν τακτική έποπτεία και επίσης παρακολουθούσαν μια σειρά έντατικών εκπαιδευτικών μαθημάτων για το συντονισμό ομάδων. Οί άλλοι δεν είχαν ούτε το ένα ούτε το άλλο. Παρατηρήθηκε ότι οι έποπτες που δεν γνώριζαν ποιοί θεραπευτές είχαν έποπτεία, αξιολόγησαν τους θεραπευτές στην αρχή των ομάδων τους και έξι μήνες αργότερα. Τα αποτελέσματα έδειξαν όχι μόνο πώς οι εκπαιδευμένοι θεραπευτές βελτιώθηκαν αλλά και πώς οι μη εκπαιδευμένοι θεραπευτές, στο τέλος των έξι μηνών, έδειξαν λιγότερες δεξιότητες απ' ό,τι στο ξεκίνημα.¹⁸ Μόνη ή εμπειρία προφανώς δεν είναι αρκετή. Χωρίς συνεχή έποπτεία και αξιολόγηση, τὰ αρχικά λάθη μπορούν να ενισχύονται λόγω απλής επανάληψης. Η έποπτεία μπορεί να είναι ακόμα σημαντικότερη για τον νεοφώτιστο ομαδικό θεραπευτή απ' ό,τι για τον αντίστοιχο άτομικό θεραπευτή λόγω του έγγενους στρες που ένέχει ο ρόλος του ομαδικού θεραπευτή: πολλοί εκπαιδευόμενοι μου έχουν αναφέρει όνειρα άγχους, γεμάτα με εικόνες όπου έχαναν τον έλεγχο ή αντιμετώπιζαν μια απειλητική ομαδική κατάσταση, άμέσως πριν αρχίσουν την πρώτη τους ομαδική εμπειρία.

Από πολλές απόψεις, η έποπτεία της ομαδικής θεραπείας είναι πιο απαιτητική από την έποπτεία της άτομικής θεραπείας. Και μόνη ή γνώση του εύρους των χαρακτήρων είναι ένα τεράστιο έργο. Επιπλέον, υπάρχει τέτοια άφθονία δεδομένων που και ο εκπαιδευόμενος και ο έπόπτης πρέπει συχνά να επιλέγουν με αύστηρά κριτήρια σε τί θα εστιάσουν την προσοχή τους.